

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2022-11.40>

РЕЦЕНЗІЯ
на монографію Бук Соломії Несторівни
«ВЕЛИКА ПРОЗА ІВАНА ФРАНКА: ЕЛЕКТРОННИЙ КОРПУС,
ЧАСТОТНІ СЛОВНИКИ ТА ІНШІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ КОНТЕКСТИ»¹

Останнім часом активізуються дослідження, присвячені автоматизованим системам обробки лінгвістичної інформації, які передбачають звернення до новітніх прикладних, корпусноорієнтованих і лінгвостатистичних методик аналізу художніх текстів.

Саме тому звернення Бук С.Н. до корпусно-лексикографічного та лінгвостатистичного моделювання прозових творів І.Франка з огляду на абсолютну та відносну частоту лексем, жанрову категоризацію, лексико-граматичну специфіку великої прози І.Франка в широкому міжпарадигмальному аспекті можна тільки вітати.

Авторка не тільки представила власний статистико-квантитативний фрейм аналізу художнього тексту, створила лінгвістично анотований корпус текстів як мультифункційний ресурс, але й здійснила процедуру аналізу деяких перекладних текстів І. Франка, зокрема польською мовою. Це дало змогу намітити деякі контури для створення паралельних корпусів перекладної спадщини І. Франка.

Адже не тільки прозові твори, але й епістолярна спадщина, авторські тексти казок і загалом твори для дітей, публіцистика, колосальна поетична перекладна спадщина І. Франка потребують системного лексикографічного, лінгвостилістичного і квантитативного опису. Порівняймо хоча би переклади славнозвісного «Лиси Микити» І. Франка або дитячої літератури «Коли звірі говорили» тощо англійською, польською мовами (хоча б з огляду на специфіку передачі зоонімів, кличок, регіональної фраземіки і дискурсивних формул, прагматики з точки зору перекладацьких трансформацій та пошук еквівалентів, типології реалій).

Бук С. цілком слушно обмежилася прозовими творами Великого Каменяра. Дослідниця уклала власний корпуснобазований каркас українськомовних творів І. Франка та запропонувала до розгляду науковій спільноті добре адаптовані і верифіковані на величезному фактажі структурно, семантично і граматично орієнтовані процедури моделювання текстів. Останні в холистичності методологічних рішень продемон-

стрували, з одного боку, внутрішню диференціацію творів письменника за хронологічною ознакою, обсягом тексту, індексом різноманітності, статикою і динамікою (час виходу твору, наявність зміни у різних редакціях), а з другого, дали змогу зіставити отримані дані з їх лексикографічною фіксацією у спеціальних словниках.

Наголосимо, що такий підхід вимагав залучення не тільки низки міждисциплінарних підходів, етносеміотичного, комунікативно-прагматичного, функціонально-стилістичного і структурно-семантичного векторів аналізу франкової прози. В тканину дослідницького фрейму включено такі новітні розробки, як закони Ципфа, Менцерата–Альтмана, параметри для опису поведінки частотності слів, визначення відстані між текстами ВПФ на підставі рангово-частотної характеристики, теорію мережевого моделювання тощо.

До основних здобутків запропонованою авторкою концепції можна віднести, між іншим, таке: розбудова і всебічне обґрунтування власної рефлексійної моделі дослідження великої прози І. Франка на основі створеного корпусу даних (шляхом порівняння різних за хронологією прозових творів) з огляду на морфологічну і семантичну розмітку тексту, специфіку організації лем, абсолютну і відносну частоту одиниць, діалогічне або монологічне мовлення тощо; укладено конкорданс аналізованих текстів, розкрито їх квантитативну специфіку як необхідну складову якісної і кількісної дескрипції; узуальних та оказіональних характеристик, визначення специфіки авторського ідіостилю тощо; чітко прописано і здійснено процедуру ідентифікації лем з урахуванням індексу винятковості і концентрації тексту, його покриття гапаксами, високочастотні і низькочастотні лексеми і їх типологія, аналіз одиниць за їх частининомовною належністю, тематичною та жанровою специфікою прозової спадщини І Франка та здійснено порівняння семантико-граматичного наповнення корпусу текстів І.Франка з іншими українськими прозовими творами; запропоновано новий статистичний параметр

¹ Бук С. Н. Велика проза Івана Франка: електронний корпус, частотні словники та інші міждисциплінарні контексти. Львів: ЛНУ ім.І.Франка 2021. 424 с.

для мови та ідіостилю І. Франка шляхом встановлення кількісного співвідношення *haxax legomena*, виявлено специфіку вираження прямого і авторського мовлення, чітко прописані індекс епітетизації, ваіративності, дієслівних означень, ступінь номінальності і т.ін., функціонування анафор, що узагальнено у 5-тих діаграмах і таблицях.

Монографія чітко структурована і складається з 5-ти розділів.

У першому розділі розглянуто методологічні орієнтири дослідницького корпусу в контексті сучасних квантитативних і статистичних рефлексій, спеціальних лексикографічних розробок (реєстр і специфіка семантичної організації письменницького словника, розбудова конкордансу, параметризація великої прози І.Франка за кількісними, частотними та лексико-граматичними ознаками і засадами тощо). Відтак творчість І.Франка представлено як в загальноукраїнському, так і в широкому європейському і світовому полікультурному контексті та в річищі статистичної лексикографії.

Другий розділ спирається на доробок вітчизняної і зарубіжної, і зокрема польської, корпусної лінгвістики, що цілком виправдано, позаяк у перспективі дослідниця звертається до моделювання паралельного польсько-українського та українсько-польського корпусу і банку даних автоперекладів Франка. У цій частині роботи обговорюються такі проблеми, як засади і етапи створення корпусних даних прози І.Франка (анотування – структурне, анафоричне і т.ін., типи маркування, цитування, морфологічна і семантична розмітка, лематизація, тегування тощо). Крізь призму цих методологічних і концептуальних орієнтирів, і в першу чергу типів анафоричності, й описуються далі різні жанри франкової прози і пов'язані з ними категоризація і частотність персонажів-референтів («Перехресні стежки», «Борислав сміється», «Захар Беркут», «Не спитавши броду» та ін.). На особливу увагу тут заслуговує розбудована авторкою архітектура паралельного двомовного корпусу, зорієнтованого на польськомовну творчість І. Франка (оповідання Два приятелі/*Dwaj przyjaciele*, Панталаха/*Pantałacha* тощо).

Третій розділ присвячений лінгвостатистичній параметризації корпусу і чітко прописаним засадам організації макро – і мікроструктури частотного словника за рангово-частотними, алфавітно-частотними та іншими характеристиками. Це проілюстровано на багатому матеріалі різних словникових статей у співвідношенні фонетичних варіантів, типології лем, визна-

ченні абсолютної та відносної частоти одиниць і текстових символів, авторського і прямого мовлення, частиномовної належності, специфіки функціонування власних назв. Підсумовує цей розгляд детальний аналіз і наповнення таких традиційних для корпусноорієнтованих і квантитативно-статистичних досліджень індексів, як ступінь номінальності, індекс епітетизації, дієслівних означень у різних хронологічних вимірах і редакціях творів (з урахуванням таких параметрів, як *haxax legomena*, середня повторюваність слова у тексті, кількість високочастотної лексики тощо). На підставі цього представлено зведений частотний словник як модель ідіолекту письменника.

У четвертому розділі спостережено структурно-текстову специфіку представленого корпусу залежно від жанрової категоризації тексту і його статистичної обробки. Орієнтація головно на праці польських мовознавців Я. Самбор, Я. Лукасевича, Є. Ворончака, В. Курашкевича, Е. Рудницької-Фіри, Е. Стахурського дала змогу представити багату палітру мовних засобів прози Франка в оперті на досвід опрацювання польської класики, прози і поезії (таксономію ключових слів, частотні зони лексики, морфологічні характеристики словника і тексту, оціоналізми, індивідуально-авторські новотвори, ономастичний простір, символіка і мотивація антропонімів за гендерною ознакою, прізвищ, зоонімів, топонімів, ідеонімів, ергонімів, хрононімів). На цьому підґрунті запропоновано зіставний аналіз лінгвостатистичних параметрів аналізованих текстів І.Франка з українською художньою прозою.

Цікаво було б у перспективі порівняти лінгвостатистичні характеристики великої прози І.Франка з його малою прозою, публіцистикою, перекладами, фольклором, авторськими казками іншими малими фольклорними формами.

Цінним є і п'ятий розділ монографії, в якому наголошується на міждисциплінарних засадах і закономірностях моделювання мовних одиниць у корпусі з огляду на закони Ципфа, Менцерата-Альтмана тощо. Такий підхід дав змогу продемонструвати суголосність і до певної міри ізоморфізм, подібність методів дослідження генетичного коду і генотипів, розподілу нуклеотидів в біохімії і ранговою частотою слів в тексті, на рівні склад-слово (за довжиною клауз, синтаксичною організацією тексту, температурою, h-точкою у лематизованих і нелематизованих структурах, мережею автосемантичних слів та іншими параметрами прози І. Франка).

Сподіваємося, що монографічне дослідження С.Бук стане ще одним кроком на шляху утвердження української корпусної лінгвістики та лінгвостатистичного моделювання художнього дискурсу, з'ясування його стилет-

вірних, лексико-граматичних, композиційних, ціннісно-когнітивних, семіотичних, комунікативно-прагматичних та перекладних закономірностей у їхньому взаємопроникненні та епістемологічному розмаїтті.

РЕЦЕНЗЕНТ:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
та перекладознавства Львівського державного
університету безпеки життєдіяльності

Олег ТИЩЕНКО